

*К.М. Голобородько
(Донецький НДІ судових експертиз МЮ України)*

Врахування відповідальності потерпілого при визначенні моральної шкоди

Ключові слова: *судово-психологічна експертиза, моральна шкода, потерпілий.*

Становлення громадянського суспільства в Україні має на увазі розуміння відповідальності перед законом від всіх сторін взаємодії, що має правові наслідки. Цей факт, а так само розвиток цивільного законодавства призвів до збільшення позовів про відшкодування моральної шкоди. Проте до цього часу єдиної точки зору на встановлення як факту, так і визначення величини компенсації немає [3; 4; 5]. Найбільш завершеною є схема і формула О.М. Ерделєвського [6], яка використовується в судово-психологічній експертизі як частина експертної методики [1].

Мета роботи – систематизувати дані і запропонувати оптимальний варіант застосування коефіцієнту ступеня відповідальності потерпілого.

При визначенні компенсації моральної шкоди, судові експерти-психологи стикаються з проблемою диференціації ступеня провини потерпілих. Це пов'язано з тим, що в методиці немає чітко вказаних критеріїв, за яких можна ранжувати значення цього чинника. При цьому коефіцієнт провини потерпілого розглядається як чинник, що впливає у бік зменшення розміру моральної шкоди, що підлягає компенсації.

Практика проведення судово-психологічної експертизи у справах про відшкодування моральної шкоди вказує на необхідність врахування специфічної поведінки жертви. Для судово-психологічної експертизи проблема поведінки жертви традиційно розглядається в рамках ві-

ктимології [3; 5], яка розглядає не тільки особливості ситуації, обстановки події, взаємин жертви і злочинця, стан учасників конфліктної взаємодії, їх поведінку і індивідуально-психологічні особливості, але й ступінь відповідальності сторін за юридично значущі наслідки того, що відбулося [3; 5].

Критерій наявності або відсутності провини потерпілого при виділенні типів жертв поклав в основу класифікації ступеня віктимної поведінки Б. Мендельсон [3]. Вказана класифікація не є універсальною, оскільки в ній відсутнє виділення жертви, яка пасивна або така, що активно перешкоджає настанню наслідків. На думку О.М. Костенка “за характером і злісністю порушення моральних або правових норм, а головне – щодо ролі в досягненні злочинного результату, провини потерпілого може бути визначена як важка або легка” [3]. Проте автор не наводить чітких критеріїв віднесення провини потерпілого до “важкої” або “легкої”.

Не безспірною є думка, висловлена Н.В. Кулаковою, яка однією з причин завершених злочинів розглядає підвищену здатність жертви стати потерпілим. Причому автор відзначає, що така здатність може бути “винною” або “невинною” [3].

Таким чином, з наведених джерел витікає, що на сьогодні не існує не тільки класифікації, що враховує ступінь провини потерпілого в настанні наслідків злочинного діяння, але й немає єдності думок про сис-

темоутворюючі ознаки і принципи такого поділу. У зв'язку з цим стосовно методики визначення компенсації моральної шкоди нами запропонована апробована і впроваджена в практику судово-психологічної експертизи з визначення компенсації моральної шкоди наступна класифікація ступенів винності потерпілих (кількісні критерії дані за методикою О.М. Ерделевського):

1. Абсолютна невинність (наявна відсутність зв'язку поведінки людини з настанням противоправного / негативного результату; повна відсутність сприяння злочину), $fs = 0$.

2. Незначна винність (легковажне відношення до ситуації, необережність), $fs = 0,25$.

3. Помірна винність (ризикована поведінка, небезпечна бездіяльність), $fs = 0,5$.

4. Значна винність (провокуюча поведінка; причетність), $fs = 0,75$.

5. Абсолютна винність (осмислена, добровільна, цілеспрямована поведінка, спрямована на якісну зміну себе як жертви в потерпілого), $fs = 1,0$.

Дана градація використовувалася при проведенні 20 судово-психологічних експертиз у справах, пов'язаних з компенсацією моральної шкоди. Суттєвим моментом її є співвіднесена з вже розробленими О.М. Ерделевським градаціями ступеня провини особи, яка заподіяла шкоду. Вказане дозволяє уточнити та диференціювати експертну методику.

Подальший напрям досліджень цього питання полягає в накопиченні емпіричного матеріалу для більш типового опису запропонованої градації коефіцієнта.

Список літератури:

1. *Бондарь М.Е.* Экспертная методика как одна из основных категорий общей теории и практики судебной экспертизы. Дисс. ... канд. юрид. Наук. – К., 1992 – 226 с.
2. Відомости Верховної Ради. – 1994. – № 28. – Ст. 232.
3. Кримінологічна віктимологія / За заг. ред. О.М. Джужі. – К.: Атіка, 2006. – 352 с.
4. *Палюк В.П.* Возмещение морального (неимущественного) вреда. – К.: Право, 2000. – 272 с.
5. *Христенко В.Е.* Психология жертвы. – Харьков: Консум, 2001. – 256 с.
6. *Эрделевский А.М.* Моральный вред и компенсация за страдания. Научно-практическое пособие. М.: Издательство БЕК, 1997. – 188 с.

РЕЗЮМЕ

В работе рассмотрены актуальные проблемы судебной экспертизы морального вреда. С использованием данных виктимологии предложен вариант решения вопроса об учете коэффициента степени ответственности потерпевшего.

SUMMARY

The issue of the day of judicial examination of moral harm is in-process considered. The variant of decision is offered in relation to the coefficient of account of degree of responsibility of victim. Information of science of victim is thus used.

Рекомендовано кафедрою
цивільного, господарського права та процесу

Подано 10.05.08